

Este posibilă o istorie contemporană a teatrului?

Întrebarea pare a fi mai puțin o temă de comunicare cît o mănășă aruncată speciștilor. Dacă nu ar fi posibilă o istorie contemporană a teatrului existența lor nu s-ar justifica, iar pe de altă parte nu putem scrie o istorie a teatrului decît pornind de la perspectiva noastră de astăzi, de la cunoștințele și mijloacele de care dispunem acum și-aiici. Și totuși se ridică cîteva probleme metodologice care nu pot fi ocolite. În fond ce însușiri trebuie să caracterizeze o istorie CONTEMPORANĂ a teatrului dintotdeauna :

I — Să fie integrată contextului socio-cultural al epocii în care a apărut, ca expresie a anumitor interese de clasă sau grup, ca semn al epocii pe care o exprimă.

II — Să fie cercetată în dinamica ei internă, raportată la ce a precedat-o și la ce o urmează în cadrul ramurii, genului, speciei sau a seriei artistice respective.

III — Să fie privită prin prisma concepțiilor noastre de astăzi ; a nevoilor și intereselor artistice contemporane pentru a putea judeca nu „muzeistic“ ei estetic.

În fața unor asemenea cerințe se ridică însă nu puține dificultăți :

A — Reconstituirea istorică a condițiilor și atmosferei în care apare o operă teatrală, ba chiar și a cauzalității sociale generale care o explică, este greu de realizat dacă nu chiar imposibil uneori. Cunoscuta „lege a dezvoltării inegale a artei“ formulată încă de Marx arată că ar fi greșit să stabilim un paralelism între lumea ideilor și cea a existenței ca atare, între ele putînd exista uneori decalaje sau discrepanțe imense. Fundalul istoric general se cere totuși cunoscut deși el nu va fi niciodată suficient pentru explicarea unor capodopere sau chiar a unor opere mai modeste ; se știe că nici totalitatea condițiilor sociale nu dezleagă misterul creației artistice guvernate de talentele și personalitatea realizatorilor ei.

B — Studiarea istoriei teatrului în dinamica sa presupune o viziune nu doar sincronică ci și diacronică în cadrul căreia — pentru a urmări tendințele evoluției — este necesară găsirea unor puncte de reper relativ fixe și avînd o natură oarecum stabilită. Există oare teritoriu mai mișcător, univers mai schimbător decît cel al lumii spectacolului și putem îngheța astăzi ceea ce a fost viu și curgător ieri ? (mijloace tehnice pentru o asemenea „fixare“ există acum în sensul că pelicula poate „prinde“ marile opere teatrale, dar nu putem limita istoria teatrului la cea a spectacolelor filmate).

C — Încercînd să aruncăm către trecut privirea noastră de astăzi nu riscăm să cădem într-un „prezenteism“ falsificator ? Cine ne poate defini „spiritul shakespearean“ sau „intențiile caragialeene“ la sute sau chiar zeci de ani de la primele spectacole ce au avut loc chiar pe vremea lor și în care — presupunem — nu au fost trădați ?

D — Fiînd o artă colectivă istoria teatrului trebuie să aibă în vedere simultan și sintetic domenii și activități diferite, ale unor personalități distincte, fie că e vorba de regie sau actorie, fie că e vorba de decoruri, muzică sau chiar lumini. Nu întotdeauna aceste elemente au constituit unități stilistice organice și în orice caz, pentru trecut, nu dispunem de o analiză complexă a tuturor valențelor spectacolului, cronicile ocupîndu-se în trecut mai ales de actori, iar în prezent, adesea, cu precădere de regie.

E — Se spune, pe bună dreptate, că un rol esențial îl are publicul care intervine în spectacol în realizarea unei atmosfere, a unui climat ; or, o istorie a publicului este și mai greu de scris.

F. — A surprinde linia de demarcație între spectacolul teatral și spectacolul vieții nu este ușor, mai ales pentru perioade mai îndepărtate ale istoriei culturii, astfel încât pentru o istorie contemporană a teatrului dificultățile sporesc.

Situația înfățișată nu trebuie să ducă însă după părerea mea la concluzii pesimiste ci, mai degrabă, să determine o înțelegere lucidă și realistă a posibilităților existente. Metodologic vorbind, pentru a fi contemporani, atunci când facem istoria teatrului, trebuie să ținem seama de câteva date :

a — Trecutul nu este așa cum îl vrem noi, ci așa cum l-a construit istoria. A-l „contemporaneiza“ este atât un fals științific cât și o autoînșelare inutilă.

b — Timpul care a trecut permite o anumită distanță față de fenomenul teatral analizat, ceea ce permite nu numai eliminarea subiectivismului dar și comparațiile, surprinderea analogiilor stilistice, urmărirea seriilor istorice și estetice. Aceasta ne va face să privim cu ochii de astăzi lucruri petrecute mai demult, putând să le înțelegem mai profund și mai detașat.

c — Făcând istoria fenomenului sintem obligați să reconstituim pe cât se poate atmosfera în care a avut loc. Vom porni, desigur, în primul rînd de la sugestiile dramaturgice, dar o vom încadra în tot ansamblul stilistic pe care astăzi îl putem desluși din sursele cele mai diverse. Analogiile sau ipotezele pe care le vom emite vor fi desigur relative, dar contemporaneitatea va fi interesată întotdeauna să descopere în teatru — dacă există — rădăcinile unor fenomene contemporane. Nu trebuie să cădem pradă tentației de a descoperi peste tot „strămoși“ și filiații, dar nici nu putem ignora continuitatea reală a culturii.

Pentru o istorie viitoare a teatrului contemporan, sperăm că situația va fi mai fericită, cu condiția ca elementele ei să fie pregătite din timp, tocmai avînd în vedere efemeritatea fenomenului spectacular. În afara imortalizării pe peliculă sau bandă magnetică ne îngăduim să sugerăm ca înseși cronicile „la zi“ să dobîndească valențe istorice prin compararea unor texte dramatice sau spectacole, prin integrarea imaginii spectaculare în universul plastic contemporan, prin analiza complexă a tuturor componentelor unei piese și printr-o eventuală cronică a publicului însuși. Cu sentimentul relativității lucrurilor, putem răspunde afirmativ la titlul acestei intervenții.

